

Al Wafa kiest voor 'De Transformatieve School'

Werken aan gelijke kansen

Het veelgeroemde programma 'Klassen' van omroep Human (NPO 1) toonde de strijd voor gelijke kansen in het onderwijs. Hoe zorg je dat leerlingen van diverse achtergronden zich optimaal kunnen ontwikkelen? Op basisschool Af Wafa in Amsterdam-West zetten ze hiertoe de aanpak 'De Transformatieve School' in.

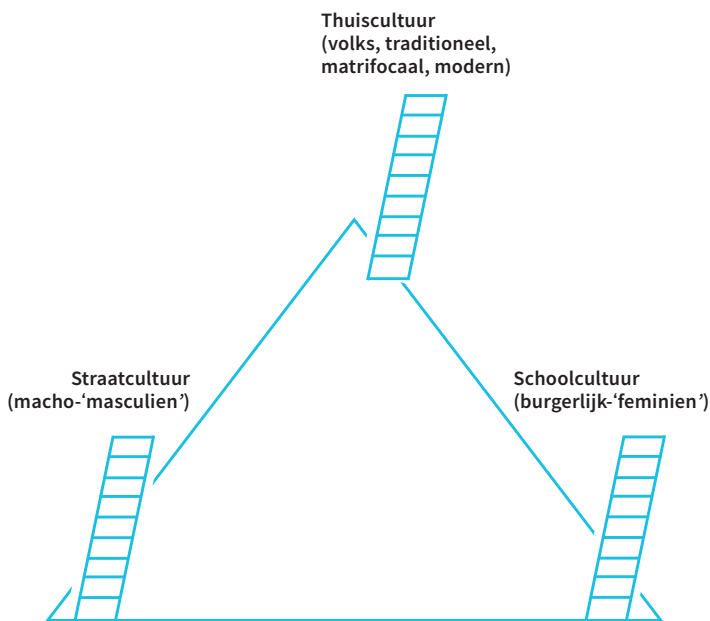
Al Wafa is een van de negen islamitische basisscholen in Amsterdam. Directeur Erzsike Zaidi vertelt bevolgen over haar school, met vierhonderd kinderen (onder wie veel NT2-leerlingen) en veertig onderwijsprofessionals. 'Al Wafa is een reguliere basisschool, met een liberale islamitische identiteit. We wonen hier in West dicht op elkaar, met wel twintig verschillende nationaliteiten. Daarom besteden we verhoudingsgewijs meer aandacht aan burgerschap dan bijvoorbeeld een dorpschool in Drenthe zal doen. Onze leerlingen moeten zich straks staande zien te houden in een diverse samenleving. Daar bereiden wij hen zo goed mogelijk op voor. Als leraar maak je hier echt het verschil: je wordt heel erg gewaardeerd door ouders. Als ze zien dat jij hun kind serieus neemt, dan zijn ze zo dankbaar!'

Familieschool

Al Wafa is, naast een brede school, een Familieschool. De Amsterdamse Familieschool-aanpak, een initiatief van de gemeente Amsterdam, heeft als doel kinderen optimaal voor te bereiden op de toekomst door hun leefomgeving binnen en buiten de school meer op elkaar af te stemmen. Een belangrijk uitgangspunt is dat alle kinderen dezelfde kansen moeten hebben om zich te ontplooiën tot de beste versie van zichzelf (afs-onderzoek.nl). Ouders, leraren en leerlingen werken nauw samen rondom opvoeden en leren in een Familieschool. 'Een school in een grote stad staat voor veel uitdagingen', stelt Erzsike. 'Gelukkig beschikken wij over een brede zorgstructuur: ergo- en fysiotherapie, logopedie, een kinderadviseur, een

Trainer Redwane Bouttaouane en directeur Erzsike Zaidi.

Figuur 1: Leefwerelden, verbeeld als sociale ladders.
(Bron: El Hadioui, 2017.)

schoolpsycholoog.' Ook kunnen gezinnen op diverse gebieden ondersteuning krijgen van organisaties in de buurt, wijk of stad. Zo kunnen ouders bijvoorbeeld een tegemoetkoming in de schoolkosten krijgen en/of taalcursussen volgen. Erzsike: 'De gemeente Amsterdam investeert gelukkig veel in onderwijs.'

Gelijke kansen en leerrendement

Drie jaar geleden koos Al Wafa ervoor te gaan werken met het interventieprogramma 'De Transformatieve School'. Dit is een cultuurveranderings- en professionaliseringstraject voor grootstedelijke onderwijslocaties. De aanpak traint leraren om beter om te gaan met de groepsdynamiek in superdiverse klassen. Het programma werd in 2013 ontwikkeld door Iliass El Hadioui (onderwijssocioloog, docent aan de Erasmus Universiteit en lid van de Onderwijsraad), samen met een team van docent-coaches en onderzoekers. Het heeft als doel om gelijke kansen voor leerlingen te creëren en het leerrendement te vergroten (El Hadioui, 2020).

Leefwerelden en ladders

Bij 'De Transformatieve School' is er aandacht voor de verschillende leefomgevingen van kinderen: thuiscultuur, schoolcultuur en straatcultuur, elk met hun eigen 'sociale ladders' (zie figuur 1). Kinderen moeten manoeuvreren tussen deze verschillende werelden. Dit vraagt van hen dat ze makkelijk kunnen switchen, bijvoorbeeld van straatcultuur naar schoolcultuur. Ook leraren moeten de switch van de ene naar de andere leefwereld kunnen maken.

Dit blijkt in de praktijk niet zo eenvoudig. El Hadioui stelt dat het switchen tussen deze leefwerelden 'sociale pijn' kan opleveren: 'Omdat de overgrote meerderheid van de leerlingen ervaart dat de sociale codes tussen

die leefwerelden verschillen en soms zelfs botsen' (Verus, 2019). Leraren moeten oog hebben voor die sociale pijn als ze de kanselijkheid van deze jongeren willen vergroten. 'Want die doet namelijk iets met hun leergedrag; leerlingen klimmen hierdoor minder snel op de schoolladder. Vraag je dus af als leraar: Kan deze leerling niet klimmen op de schoolladder, omdat hij het niveau niet aankan en is didactiek de oplossing? Of ligt het probleem meer op het niveau van identiteit? Daarbij is een sociaalpedagogische insteek essentieel' (Verus, 2019). Van leraren vraagt dit switchen ook veel. Zij kunnen zich net zo goed eenzaam en onbegrepen voelen als zij de aansluiting missen bij hun leerlingen en merken dat de straatcultuur overheerst op de school. 'En dan wordt een sociologische afstand ineens ook een emotionele afstand. Dat heeft gevolgen voor de verwachting die een docent van een leerling heeft. En daarmee voor zijn kansen' (Verus, 2019).

Self-efficacy betekent: geloven in eigen kunnen'

Klimmen en self-efficacy

Als je als leraar of begeleider wilt bereiken dat leerlingen makkelijker 'switchen en klimmen', dan is het van belang om hun *self-efficacy* (spreek uit: self effi-ka-sie) te bevorderen, vertelt gedragsspecialist Redwane Bouttaouane. Hij begeleidt als hoofdtrainer en lerencoach het team van Al Wafa bij de implementatie van 'De Transformatieve School'. 'Self-efficacy is een woord waarvoor we geen goed Nederlands synoniem hebben; het meest dichtbij komt 'zelfeffectiviteit'. Het betekent voornamelijk: geloven in eigen kunnen. Met "De Transformatieve School" stimuleren we dat de leerling succeservaringen opdoet in het klaslokaal, waardoor zijn self-efficacy groeit.' En als een leerling meer gelooft in eigen kunnen, zal hij makkelijker de schoolladder beklimmen.

Basisschool Al Wafa in Amsterdam-West.

Dit doek, met de belangrijke waarden van de school, is gemaakt door de ouders van de leerlingen van Al Wafa.

Er wordt ook gewerkt aan het vergroten van het geloof in eigen kunnen van leraren (*teacher self-efficacy*). Hierbij gaat het erom dat leraren het vertrouwen hebben dat zij de prestaties van hun leerlingen positief kunnen beïnvloeden, dat zij bepaalde effecten bij hun leerlingen kunnen bewerkstellings door hun eigen gedrag (Van Dinther, Dochy, Segers, 2015; wij-leren.nl/self-efficacy.php). Redwane: ‘Het gaat erom dat je als leraar hoge positieve verwachtingen koestert van wat je leerling kan bereiken, dat je erin gelooft dat de leerling zich zal ontwikkelen en zijn leerpotentieel maximaal kan benutten. Het is belangrijk dat leraren de overtuiging hebben dat alle leerlingen leerdoelen kunnen halen. En dat ze hiernaar handelen door het hanteren van een inclusieve didactiek.’ Daarnaast wordt de betrokkenheid van leerlingen groter als leraren en begeleiders weten wat er thuis speelt en helpen waar dat kan (ook via de Familieschool).

Al Wafa investeert ook in het gezamenlijke geloof in eigen kunnen, oftewel: *collective efficacy*. Redwane: ‘Dit laatste gaat altijd gepaard met een cultuurverandering, omdat reeds bestaande normen en gedachtepatronen binnen het team geëvalueerd en herijkt dienen te worden. Uiteindelijk is het realiseren van een inclusieve schoolcultuur, waarin alle leerlingen én onderwijsprofessionals succesvol kunnen zijn, het streven.’

Masterclasses, observaties en feedback

Wat heeft de onderwijsprofessional nu nodig om leerlingen in een superdiverse klas maximaal te laten klimmen? Wat is nodig om te begrijpen hoe de self-efficacy van leerlingen kan worden versterkt? Hoe kunnen professionals geholpen worden om comfortabeler tussen

ladders te switchen? ‘De Transformatieve School’ helpt hen op weg met drie masterclasses over de vertaling van de theorie naar het klaslokaal. Hierbij horen ook observaties en feedback op de lessituaties. Een vierde masterclass gaat over lerarenteams als collectief. Daarnaast wordt er gewerkt aan professionalisering in duo’s en subteams van leraren (Bussemaker, 2020). Redwane gebruikt voor de observaties in de klassen kijkwijzers. Hij let onder meer op de volgende aspecten: Geeft de leraar *erkenning en waardering* aan leerlingen? Creëert hij een inclusieve mini-samenleving in de klas; neemt hij *sociale pijn* weg door leerlingen het gevoel te geven dat ze er daadwerkelijk bij horen? Hanteert hij een inclusieve didactiek?

‘Geloven wij echt dat je van een dubbeltje een kwartje kunt worden?’

Visie en mindset

Hoe zijn ze op Al Wafa met de ‘De Transformatieve School’ aan de slag gegaan? Directeur Erzsike Zaïdi: ‘Wij hebben als directie en team eerst onze visie scherp gesteld. Dat kostte best veel tijd. “De Transformatieve School” vraagt namelijk ook om een andere mindset, een andere manier van kijken. In hoeverre geloven wij bijvoorbeeld echt als team dat alle leerlingen kunnen leren en dus kunnen klimmen? Geloven wij echt dat je van een dubbeltje een kwartje kunt worden?’ Samen met de adjuncten volgde Erzsike een module over transformatief leiderschap. ‘Hoe zet ik een pro-

fessionele cultuur neer en wat heeft mijn team nodig?’ Daarnaast organiseerde de school een ouder- en team-bijeenkomst. ‘Ook startten we met de masterclasses voor de leraren. En in 2020 zijn we begonnen met les-bezoeken.’ Tijdens de lesbezoeken kijkt Redwane mee om de vraag *in hoeverre switchen en klimmen leerlingen in het klaslokaal* te kunnen beantwoorden.

In de praktijk

Wat betekent ‘De Transformatieve School’ voor de dagelijkse praktijk van begeleider en leraar? Wat doen zij nu anders? Intern begeleider en orthopedagoog Lisa Post: ‘Toen ik hier startte, was de werkwijze: een kind loopt vast, je kijkt welke leerdoelen niet gehaald zijn en stelt vervolgens een behandelplan op. De self-efficacy bleef toen buiten beeld. Nu onderzoeken we eerst of een kind zich bewust is van zijn eigen potentie en de ruimte voelt om te vallen en op te staan. Daarnaast is het belangrijk om te kijken naar de dynamiek in het gezin, de groep, tussen leraar en leerling. Basisstappen die voorheen soms werden overgeslagen als er te veel werd gekeken naar resultaten.’

Lisa vervolgt: ‘Ik kijk nu op een andere manier naar kinderen. Ik ben me meer bewust van mijn mindset en hoe ik die uitdraag via taal en verwachtingen. Ik merk dat ik op een andere manier observeer en andere nagesprekken heb met leraren, doordat de focus anders is. Het gaat erom dat het kind ook zelf veel meer aangeeft wat er moet gebeuren, zodat je samen kunt klimmen.’ Malika Mouch, adjunct en schoolcoach: ‘Het zit vooral in je handelen vanuit een overtuiging. Hoe je spreekt over leerlingen zegt veel over hoe je kijkt.’

Saïda Amagir, leraar in groep 7, vertelt wat ‘De Transformatieve School’ haar bracht: ‘Ik sta meer stil bij

Tip! Lees het artikel ‘Maak werk van gelijke kansen in het onderwijs’ van Linda van den Bergh, Karin Diemel en Yvette van Cleef (september 2020). Te vinden in de materialenbank op lbbo.nl.

de verschillen tussen schoolcultuur, straatcultuur en thuiscultuur.’ Ze geeft een voorbeeld: ‘Wij verwachten dat een leerling je aankijkt als hij tegen je praat. Maar veel van onze leerlingen doen dat niet, omdat ze het vaak niet gewend zijn vanuit de thuiscultuur. Maar de kinderen moeten straks wel goed functioneren in onze maatschappij; daar hoort bepaald gedrag bij. Daarom herinner ik leerlingen er wel aan dat je mensen moet aankijken tijdens een gesprek. Tegelijkertijd is begrip heel belangrijk, snappen waarom ze dit vaak niet doen. Leerlingen voelen haarfijn aan of je vanuit begrip reageert of vanuit afkeuring.’

Ouders meenemen

Het is belangrijk om ook ouders te laten aanhaken bij ‘De Transformatieve School’. Ib’er Lisa: ‘Je moet ouders meenemen tijdens de gesprekken. Hoe ziet de ladder eruit voor hun kind? Hoe kan hij klimmen? Dat is investeren in hun mindset. Belangrijk daarbij is dat je aansluit bij hun leefwereld. En ook, dat je niet-realistische verwachtingen wegneemt. Niet elk kind kan immers arts of piloot worden.’ Ouders kunnen elkaar daarin ook helpen. Als voorbeeld noemt Lisa een ouder

V.l.n.r. op 1,5 meter : Saïda Amagir, Lisa Post, Margot van Ligteringen (in beeld op de laptop) en Malika Mouch.

Gelijke Kansen Alliantie en 'De Transformatieve School'

Zo'n veertig scholen (in het primair en voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs) uit Rotterdam, Amsterdam, Den Haag en Tilburg hebben zich, samen met de Gelijke Kansen Alliantie van het ministerie van OCW, verenigd in de Community Urban Education. In de community werken zij samen aan kennisopbouw en -deling met betrekking tot het lesgeven in een grootstedelijke omgeving. Ook zullen de komende jaren nog ruim 1500 leraren meedoen met het grootschalige professionaliseringstraject van het programma 'De Transformatieve School'. Daarnaast is deze aanpak gekoppeld aan onderzoekstrajecten met twee universiteiten (EUR, VU). Deze zullen een systematisch interdisciplinair onderzoek uitvoeren om te begrijpen welke specifieke mechanismen ten grondslag liggen aan (on)gelijkheid van onderwijs in stedelijke contexten. (Bron: gelijke-kansen.nl/communities-en-experimenten/urban-education.)

die heel goed omgaat met de diagnose dyslexie van haar kind. 'Wij koppelen haar aan een ouder die daar niet zoveel vanaf weet en moeite heeft met deze diagnose en met de taal. Het kind vaart er wel bij, doordat er minder druk is vanuit thuis.'

Schoolcoach Malika: 'We vinden het heel belangrijk om de ouders te betrekken, ook bij het leerproces. We hebben hoge verwachtingen van onze leerlingen, van het team én van ouders.' Erzsike besluit: 'We willen weten wat er thuis speelt. Stel, er is thuis geen internet. Dan gaan we het gesprek aan met de ouders en vragen hoe we kunnen helpen, in plaats van dat we alleen een inlogcode meegeven.'

Nettie Kramer

Nettie Kramer is redactielid van 'Beter Begeleiden', zelfstandig beeldbegeleider in het onderwijs (zbo'er) en interim-leraar.

Duurzaam borgen

Een cultuur- en gedragsverandering is natuurlijk niet zo een-twee-drie bereikt en verduurzaamd. Hoe zorg je ervoor dat het programma 'De Transformatieve School' geborgd wordt? Directeur Erzsike: 'We hebben veel gesprekken op directieniveau gehad. Nu staat onze visie stevig en kunnen we doorpakken.'

Trainer Redwane: 'Geschreven visies dienen uiteindelijk zichtbaar te zijn in het handelen binnen het klaslokaal. Heeft iedere leraar hoge en positieve verwachtingen van de leerlingen en wordt de self efficacy gestimuleerd? Krijgen alle leerlingen bijvoorbeeld voldoende bedenktijd wanneer er vragen worden gesteld? Of zijn het de lagere verwachtingen die er onbewust voor zorgen dat we leerlingen eerder afkappen? Ik ben ervan overtuigd dat dit met meer dan pedagogiek en/of didactiek te maken heeft. Verwachtingen en mindset van onderwijsprofessionals spelen hier een essentiële rol in, iets waar in de lerarenopleidingen nog te weinig licht op wordt geschonen, naar mijn idee.'

Lisa: 'Ik ben als ib'er ook heel benieuwd naar de klasobservaties van Redwane en de resultaten uit de observaties met de kijkwijzers. Zodra hij hiermee klaar is, koppelt hij de resultaten terug. Ik kan en moet daar dan weer verder mee in de begeleiding van het team.'

Redwane: 'We komen straks in de fase dat leraren bij elkaar in het klaslokaal gaan kijken en elkaar hierop aanspreken. Dit gebeurt mijns inziens nog veel te weinig op scholen, terwijl het een bewezen effectieve manier is om de aanpak goed te borgen.'

Wat kun je doen als school?

Uiteindelijk is kansenongelijkheid een maatschappelijk probleem waar het onderwijs veel in kan betekenen, maar waar veel elementen buiten de school ook invloed op uitoefenen. Trainer Redwane: 'Vraag je daarom af, waar je invloed op hebt als school. Dat is: op hoe je kijkt naar een leerling, op je didactiek en op je klassenmanagement.' Daar kun je jezelf in blijven ontwikkelen. En als je zelf een betere leraar wordt, draagt dat bij aan betere ontwikkelingskansen voor ieder kind.

Al Wafa maakt deel uit van El Amalscholen: <https://www.elamal.nl/informatie/transformatieve-school/>

De literatuurlijst bij dit artikel is te vinden in de materialenbank op lbboblog.nl.